

Kapitel 11. At snakke om det: Måder at interviewe på

Mikkel Rytter og Karen Fog Olwig

Interviewet er en vigtig metode inden for fagområder, hvor man bruger mennesker som kilde til ny viden. Selvom etnografiske undersøgelser i stigende grad anvender et væld af metoder og teknikker til at generere viden, herunder film, billeder, sociale medier, deltagelse, aktivisme, samskabelser, kunstproduktioner, lydoptagelser, surveys, indsamlinger af genstande, arkivmateriale, medieanalyser osv., så er kommunikation og samtale med informanter fortsat helt centralt.

Et interview forstås ofte som en samtale, hvor en forsker udspørger enkeltpersoner udvalgt på baggrund af deres særlige position med henblik på at få belyst et bestemt emne, som de især kan udtale sig om. Interviewet spiller også en vigtig rolle i det etnografiske feltarbejde, men fra et antropologisk synspunkt er det ikke begrænset til den målrettede samtale, der finder sted mellem en udspørger og en, der svarer.

Denne interviewform er kun én blandt et vidt spektrum af metodiske tilgange, der bygger på mundtlig kommunikation. I dette kapitel tager vi derfor afsæt i en bred forståelse af det etnografiske interview og diskuterer det som en metode, der tager udgangspunkt i ‘at snakke om det’ med henblik på at få en dybere forståelse af en given problemstilling. Vi diskuterer, hvordan antropologer arbejder med snak og samtale som etnografisk metode:

- Hvilke former for snak kan man benytte som metode?
- Hvordan kan man organisere og orkestrere snakken på den mest formålstjenstlige måde?
- Hvordan kommer man i kontakt med de folk, man gerne vil snakke med?
- Hvad er det for en viden, man kan skabe på baggrund af snak?

Snak som etnografisk metode

Den danske ordbog definerer ‘snakke’ som det at føre en (iformel) samtale; tale afslappet eller venskabeligt. Vi har imidlertid på dansk en ret omfattende brug og forståelse af ‘snak’. Man kan f.eks. ‘snakke over sig’, ‘snakke om løst og fast’, ‘snakke op og ned ad stolper’ eller bortforklare eller afvise udtalelser som utroværdige ved at henvise til, at ‘det var bare snak’ eller værre – ‘sniksnak’. Disse betydninger af snak kan give indtryk af, at man ikke skal tage snak alt for alvorligt. Det er i bedste fald bare flygtige og uforpligtende bemærkninger, i værste fald usandfærdige udsagn. Og det er i hvert fald ikke noget, man kan bygge en videnskab på.

Det er ikke desto mindre, hvad antropologien i vid udstrækning gør, for en central metode i det etnografiske feltarbejde tager afsæt i uformelle ordvekslinger og de længere samtaler, de kan udvikle sig til. Metoden bygger på den

Hverdagslivets småsnak som data

I et studie af kvinder i den norske arbejderklasse, som fandt sted i Bergen over to år, baserede Marianne Gullestad (1984) en meget vigtig del af sit feltarbejde på samvær med unge kvinder, når de mødtes til kaffeslabberas i hinandens køkkener og ivrigt diskuterede hverdagslivets små og store gøremål og deres glæder og sorger.

På baggrund af disse samtaler skrev hun en monografi om familieliv og venskaber i det moderne urbane Norge, som har været indflydelsesrig i skandinavisk antropologi.

indsigt, at der altid er ‘noget om snakken’ sådan forstået, at det, folk snakker om, kan give et godt indblik i, hvad de er optaget af, hvordan de betragter og omgås andre, og hvorledes de forstår forskellige sociale situationer og handler i dem.

Denne metode kræver, at etnografen i felten bemestrer forskellige former for snak og ikke kun selv snakker med, men lærer at lytte opmærksomt og professionelt, både når folk snakker til os, og når de snakker med hinanden. Det er især vigtigt, at man altid er åben for verden og erkender, at man ikke nødvendigvis kender ‘det’, man skal snakke med folk om i sit feltarbejde. Det er netop denne kontingenst

åbenhed over for de fænomener, der studeres i det etnografiske feltarbejde, som er antropologiens styrke og varemærke.

Det moderne etnografiske feltarbejde spores, som nævnt i flere kapitler, oftest tilbage til Bronislaw Malinowskis studier på Trobrianderne i Det Indiske Ocean for ca. 100 år siden. Malinowski lagde vægt på, at det at tilbringe tid sammen med folk – blive en del af deres liv, lære deres sprog og snakke med dem – er en væsentlig forudsætning for at få adgang til deres særlige verdensbillede og praksis, som er det, antropologien grundlæggende interesserer sig for (Malinowski 2014 [1922]). I det klassiske feltarbejde, som ofte varer mindst et års tid, benytter

Forskellige former for interviews

- *Uformelle samtaler*: ordvekslinger i forbindelse med socialt samvær med det formål at få en føeling med situationen og identificere væsentlige problematikker og relevante spørgsmål
- *Semistrukturerede og strukturerede interviews*: formaliserede ordvekslinger, hvor etnografen på en mere eller mindre styrende måde skubber samtalen fremad for at belyse identificerede spørgsmål og tematikker
- *Livshistorieinterviews*: en særlig form for semistruktureret interview, hvor enkeltpersoner opfordres til at fortælle om deres liv og de oplevelser og erfaringer, der har haft betydning for dem
- *Fokusgruppeinterviews*: interviews med en gruppe mennesker, der er relevant for en bestemt tematik, med henblik på at få forskellige synspunkter om emnet
- *Spørgeskemaundersøgelser og surveys*: indsamling af individens svar (mundtligt eller skriftligt) på en række givne spørgsmål om en bestemt tematik.

Type af interviewspørgsmål

1. Beskrivende 'grand tour'-spørgsmål, hvor feltarbejderen beder en informant give en grundig beskrivelse af noget, f.eks. et sted, en genstand, en gruppe mennesker eller en række begivenheder. Man kan herunder skelne mellem:
  - typiske spørgsmål, når man beder om at generalisere
  - specifikke spørgsmål, der er rettet mod en beskrivelse af noget bestemt
  - guidede spørgsmål, der kan tage form af en rundvisning
  - opgaveorienterede spørgsmål, der involverer en aktivitet som tegning af et kort eller skema.
2. Eksemplificerende spørgsmål, hvor feltarbejderen beder en informant om at give nogle konkrete eksempler, gerne i form af mere detaljerede historier.
3. Erfaringsspørgsmål, hvor feltarbejderen spørger ind til personlige erfaringer, som en informant har haft, og derfor ofte vil tage udgangspunkt i mere usædvanlige situationer eller begivenheder.

(Spradley 1979)

enografen derfor en god del af tiden på at lytte til og deltage i folks samtaler, før mere målrettede interviews foretages.

Vi vil her fokusere på uformelle samtaler og semistrukturerede interviews, som er de mest centrale interviewformer i det etnografiske feltarbejde. Disse to metoder kan beskrives som mere målrettede former for snak, der bygger på den viden og situationsfornemmelse, som antropologen har fået gennem mere uformelt samvær og verbal kommunikation med folk. Almindelig snak, uformel samtale og semistruktureret interview beskriver et spektrum af verbal kommunikation, hvor antropologen tager en mere og mere styrende rolle. Vi vil derfor ikke skelne skarpt mellem dem, men snarere diskutere de forskellige dimensioner af snak, som antropologer arbejder med metodisk i det etnografiske feltarbejde.

Diverse metodebøger introducerer og rediger for forskellige interviewformer og teknikker (se f.eks. Spradley 1979; Wadel 1991; Kvæle og Brinkmann 2015), der favner metoder fra spøreskemaets regulerede liste af spørgsmål med opstillede svarkategorier til det åbne strukturerede interview, hvor etnografer forfølger nogle

mere overordnede tematikker, som de ønsker at snakke om.

Den amerikanske antropolog James Spradley er kendt for sine metodebøger, der har inspireret mange nye antropologer. Spradley har lavet en typologi over forskellige former for spørgsmål.

Det *løst- eller semistrukturerede interview* er kendtegnet ved, at etnografen subtilt skubber samtalen fremad og – som regel – har en række forberedte spørgsmål og tematikker, som man gerne vil berøre. Det semistrukturerede interview har sin styrke ved mere tematiske undersøgelser, hvor en relativt snæver problemstilling skal kortlægges og analyseres, men det har samtidig den begrænsning, at det er etnografen, der sætter en dagsorden og driver snakken frem. Det er her vigtigt at medtænke antropologiens epistemologiske præmis, at vi interesserer os for andre kulturelle verdener og menneskelivets mangfoldighed (Hastrup 1995). Vi kan derfor ikke antage, at en udefrakommende antropolog på forhånd kan designe et semistruktureret interview, der dækker de aspekter, vores informanter finder relevante. Det semistrukturerede interview kræver derfor enten noget tid, hvor et-

nografen kan få et vist kendskab til felten, eller at etnografen løbende justerer de spørgsmål og tematikker, der forfølges.

En teknik til at opnå bedre forståelse af, hvilke spørgsmål, perspektiver og ønsker vores informanter har i forhold til en given problemstilling, er at tilstræbe *deltagelse i uformel snak* med informanter, som ikke er styret af etnografen. Det handler om at finde måder, hvorved man legitimt kan deltage i sociale begivenheder eller dagligdagen i familien, på hospitalsgangen, i kaffestuen, akvarieklassen, bytorvet, moskéen osv. Deltagelse i informanternes snak mellem hverandre giver etnografen uvurderlig viden og indsigt i deres særlige perspektiver og syn på deres verden. Dette tenderer måske en rolle som ‘fluen på væggen’, men samtidig er det ofte også muligt at give sit besvær med og spørge ind til sammenhænge, som man ikke umiddelbart forstår uden at virke anmassende. Det handler om at opøve sociale kompetencer til at ‘tune in’ i samtaler, lytte og give sine egne mere eller mindre vellykkede bidrag (jf. Cohen 1984: 225). Det er altid svært i starten – men bliver nemmere, når man lærer folk og den etnografiske felt bedre at kende. Og ofte vil det netop være gennem misforståelser, at etnografen vil opnå indsigt i andre måder at tænke og handle på.

Grader af formalitet

Langt de fleste etnografiske undersøgelser foregår på steder og under betingelser, hvor interviews, samtaler og snakke må planlægges. De mennesker, vi arbejder med, og hvis liv vi søger indsigt i, har alle deres egne mere eller mindre travle hverdag. Ethvert feltarbejde kræver forberedelse. Her er det vigtigt fra starten at medtænke faktorer som tid og sted, da disse kan være med til at facilitere og muliggøre samtaler. Ofte vil stedet og tiden på dagen også indvirke på den grad af formalitet, der former og farver samtalets forløb.

Sociologen Erwin Goffman lancerer i bogen *The Presentation of Selves on Everyday Life* (1959) en mikrosociologi over sociale situationer. Ifølge Goffman er det sociale dramaturgisk konstitueret, hvilket indebærer, at vi alle agerer på forestillede scener, indtager forskellige roller og udspiller handlingsforløb. Han foreslår endvidere, at vi ikke hele tiden er ‘trådt i karakter’, men at der også er åndehuller, hvor vi ikke er optagede af bevidst selv fremstilling. Han skelner mellem en ‘frontstage’, hvor man udfylder og spiller en given rolle, og ‘backstage’, hvor man ikke i samme grad agerer foran et reelt eller forestillet publikum. Goffmans teori er kritiseret på flere fronter, men i forhold til at reflektere

Indsigt fra en snak om soap

Under et feltarbejde i De Amerikanske Jomfruør deltog Karen Fog Olwig i en samtale, hvor to arbejdsmigranter ivrigt snakkede om, hvordan det gik med en fælles bekendt, som den ene havde mistet kontakt med i et stykke tid. Den anden fortalte mere og mere fantastiske historier om vedkommende, og det var først, da Olwig genkendte en af historierne som en episode fra en amerikansk soap, som hun havde set hos den familie, hun boede hos, at det gik op for hende, at de diskuterede en af hovedpersonerne i serien. Denne misforståelse gav indsigt i, hvor meget de to, der kom fra fattige øer og ofte måtte acceptere usle arbejds- og levevilkår, indlevede sig i serien og identificerede sig med de velstående, hvide amerikanere, den handlede om (Olwig 1993: 147-148).

over, hvordan man opsætter, faciliterer og orkestrerer snakke, er han god at tænke med.

De fleste planlagte og aftalte interviews, i en dagligstue, et medborgerhus, en ungdomsklub eller en café, vil have en lidt formel karakter. Måske har etnografen blot mødt sin samtalepartner enkelte gange eller kun kommunikeret med vedkommende over telefon, Facebook eller e-mail. At en snak er formel, er ikke nødvendigvis et problem, men i mange sammenhænge tilstræber vi en form for fælles forståelse og intimitet, så vores samtalepartnere føler sig fortrolige med situationen og kan tale mere frit.

Et interview er en form for rollespil, med faste roller og handlingsforløb, og er således en form for ‘frontstage’. Uanset om det lykkes eller ej at opbygge den fornødne fortrolighed, så er det dog velkendt blandt de fleste med felterfarringer, at når et interview afsluttes, mikrofonen eller kameraet slukkes, og notesbogen kommer tilbage i tasken, så begynder informanterne at åbne op for nye aspekter af fortællingerne, som de, af den ene eller anden grund, ikke fandt egnete til det mere formelle interview. Det ting, der snakkes om i denne fase, ‘backstage’ af et interview, er ofte mindst lige så vigtigt som det, der blev præsenteret i første fase. Det er noget, etnografen skal lytte opmærksomt til og skrive sig bag øret – for senere at nedfælde det i sine noter og optegnelser.

Interviews kan også være formelle, fordi man møder personer i offentlige eller private sammenhænge, hvor der sidder mange tilhørere omkring, eller fordi man laver interviews med ministre, direktører, religiøse ledere eller andre notabiliteter. Mikkel Rytter prøvede en ekstrem udgave af dette i 2011 i Pakistan, hvor han fik foretræde for Sarkar Mian Sahib, lederen af den globale sufii-orden, der kalder sig Naqshbandi Mujaddidi Saifi. Studiet foregik primært blandt saifi-muslimer i Danmark, men rejsen til Paki-

stan var del af den ethnografiske kontekstualisering og bredere forståelse af sufii-ordenens oprav og udspring (se Rytter 2015).

For at få foretræde skulle Rytter først igennem screeningsamtaler med forskellige saifi-medlemmer. Da dette tilsyneladende gik tilfredsstillende, fik han besked om dag og mødetidspunkt, hvor han blev samlet op på sin adresse og kørt til Sarkar Mian Sahibs *khanaqah* (forsamlingssted), ca. en time derfra. Da han ankom, blev han ført ind i et ca. 100 kvadratmeter stort, aflagt lokale, hvor han blev hilst velkommen af to *murids*, elever af Mian Sahib, der, mens de drakte, udspurgte ham om hans projekt og intentioner. Efter en lille times tid blev samtalen afbrudt af en procession på 80-100 *murids*, der rytmisk messede “Allah Hu”. Midt i mængden kom Sarkar Mian Sahib. Shaykhen satte sig på sin stol, der stod som en trone for enden af rummet, Rytter blev placeret foran ham flankeret af én af de *murids*, som han havde talt med inden Mian Sahibs ankomst. Alle de øvrige satte sig i skrædderstilling omkring og bag ham for at se Sarkar og overvære shaykhens møde og retoriske konfrontation med videnskabsmanden fra Danmark.

Lad det være sagt med det samme: Det gik ikke så godt. Alle spørgsmål, Rytter havde forberedt hjemmefra om ordenens oprav, globale infrastruktur, mystiske ritualer og esoteriske kosmologi faldt til jorden med et brag. Man taler ikke til en shaykh uden opfordring. Og Sarkar Mian Sahib talte alene i allegorier og metaphorer og stillede derigennem Rytter diverse kryptiske spørgsmål om hans syn på Gud, verden og livets oprindelse, hans eget valg om ikke at være muslim og det, sufierne kalder ‘reality’, dvs. virkeligheden, som den er reelt uden alle de jordiske tilsløringer. Mens dette stod på, sad alle de fremmødte elever og nød, hvordan deres shaykh, lærer og spirituelle far var videnskabs-

manden overlegen på alle parametre. Selvom Rytter reelt ikke fik stillet et eneste spørgsmål, blev det et informativt etnografisk interview. Det var en frontstage med en religiøs notabilitet, der ikke var underlagt samme regler som andre. Seancen gav nyttig viden om regler, dynamikker og autoritet i den pågældende sufi-orden.

En måde at gøre formelle interviews mere uformelle er ved at bevæge sig, imens man snakker sammen. Man kan f.eks. bede sine informanter om at vise rundt, fortælle om, hvad man ser, beskrive bygninger, steder eller naturen, forklare, hvad man gør de forskellige steder, hvem der bor der osv. Denne metode er blandt andet kaldet 'go-along', 'walking conversation' eller 'walking interview' (Kusenbach 2003; Evans og Jones 2011). Det er ofte på spadsereturten efter den lidt stive, formelle familiefrokost, at snakken bliver mere naturlig og uformel, ligesom 'walk and talk'-sessioner er yndede i kursussammenhænge, fordi vi tilsyneladende tænker mere kreativt under fysisk bevægelse, end det er tilfældet siddende i et klasseværelse eller konferencelokale.

Langt de fleste snakke foregår under afslapede forhold. Det er måske lidt en cliché, men ikke desto mindre foregår der rigtig meget snak og udveksling af information ved kaffemaskinen på arbejdspladsen el.lign. steder, hvor folk mødes uformelt i løbet af dagen. Det handler om at identificere og opsøge disse steder, hvor man kan have mulighed for at indgå i snak og lære folk at kende. Her kan man stille og få svar på mange af de spørgsmål, der måske forekommer lidt ubekvemme i det formelle interview. Her vil man også høre den form for snak, som vi kalder sladder, der er en del af alle fællesskaber.

For antropologer handler interessen for lokal sladder ikke om at snage i folks private forhold, men om at være opmærksom på en kilde til forståelse af lokale forhold. Antropologen

Max Gluckman (1963) fremhæver således, hvordan sladder kan have mange positive effekter, idet den skaber enhed og former moralske værdier, ligesom den afgrænser, hvem der er del af fællesskabet, og hvem der står udenfor. Sætter man Gluckman lidt på spidsen, kan man sige, at hvis man først formår at blive delagtiggjort og evner at deltage i sladder ved kaffemaskinen (eller andre steder i felten), så er man virkelig kommet ind i varmen. Uanset hvad skal man holde sig for øje, at graden af formalitet i et givet interview afhænger af mange faktorer, og at etnografen ofte har muligheder for at skrue på knapperne og ændre opsætningen i den ønskede retning.

Tid og temporalitet

Hvor den uformelle samtale eller snak ofte udfolder sig i forbindelse med fælles aktiviteter eller indtagelse af mad og drikke, der kan strække sig over længere tid, bør det formelle interview ikke overskride to timer. Derefter bliver de fleste trætte af at tale og lytte. Der kan være en god pointe i at afslutte en snak og genoptage den ved senere lejlighed. Dels fordi det giver lejlighed til at reflektere over samtalen for på den baggrund at rejse nye spørgsmål. Dels fordi det giver anledning til at snakke med de samme personer forskellige steder. Det kan være nyttigt, da steder ikke bare vil præge den grad af formalitet, et interview kan få. I og med at steder repræsenterer de forskellige gøremål, interesser og magtforhold, der karakteriserer folks liv, vil de også have indflydelse på, hvilke emner der vil blive snakket om. Der kan f.eks. være stor forskel på, hvilken viden man får om migranters liv, når man interviewer dem i en aktivistisk organisation eller i deres hjem.

Det er et vigtigt aspekt af feltarbejdet, at der hele tiden foregår en gennemtænkning og be-

Hverdagslivets forskelligartede steder

Da Amalie Thygesen og Anna Frohn Pedersen (2017) skulle i gang med deres specialefeltarbejde blandt latinamerikanske migranter i New York, var de opmærksomme på, at det kunne blive vanskeligt at få kontakt til migranterne, da mange af dem var 'udokumenterede', dvs. uden gyldigt visum til at opholde sig i USA.

De kontaktede derfor lederen af en organisation, som arbejder for disse migranters rettigheder, og han inviterede dem til at deltage i organisationens møder og andre aktiviteter og bruge den som basis for deres feltarbejde. Gennem deres engagement i organisationen fik de en identitet som sympatisører med udokumenterede migranter, hvilket gav dem en legitimitet blandt latinamerikanerne i kvarteret. Men de kom også til at kende dem, der kom jævnligt i organisationen, og de kunne lave aftaler om at mødes med dem uden for organisationen.

Det viste sig, at det var meget vigtigt, at deres feltarbejde ikke var begrænset til organisationen. For mens samtalere i organisationen havde tendens til at fokusere på problemer med migranternes udokumenterede status, så var det ikke nødvendigvis det centrale emne i de uformelle samtalere og semistrukturerede interviews, der fandt sted med migranterne i deres hjem eller på gåture i lokalmiljøet. Her var folk lige så optaget af at snakke om deres børns trivsel og forholdet til familien i hjemlandet og problemer med at finde en billig bolig i et område, der var ved at blive en mondæn, attraktiv og dyr bydel.

gyndende analyse af, hvad det er for en viden, man har fået gennem de forskellige snakke. Det foregår ved, at man gennemlytter interviews og reflekterer over ens noter. Ofte rejser der sig en række opklarende spørgsmål og spor, som ikke er forfulgt, men som kan give ny viden.

Nogle antropologer opbygger et tæt forhold til nogle få informanter, som de interviewer løbende under hele deres feltarbejde. Disse interviews har ofte karakter af livshistorieinterviews, hvor informanter fortæller om det liv, de har levet, og reflekterer over hændelser og personer, der har haft særlig betydning for dem. Den måde, hvorpå informanter beskriver, hvordan deres liv har udformet sig, kan give nyttig information om de samfundsændringer, der er sket, og hvilken betydning de har haft for informanterne. Men den måde, en livshistorie fortælles på, siger også noget om, hvordan folk ønsker at præsentere sig, og således hvordan de identificerer sig socialt og kulturelt. Endvidere kan det give indblik i forskellige fortælletraditioner og deres betydning (se f.eks. Peacock og Holland 1993).

Nogle studier vil også have glæde af længere samtalere på tværs af lokaliteter. Det etnografiske feltarbejde har tidligere været koncentreret i ét samfund, således at antropologen kunne få dybtgående viden om de sociale og kulturelle forhold der. Men i de senere år er det blevet mere almindeligt at udføre 'flerstedet' feltarbejde i erkendelse af, at mange mennesker lever en mere mobil tilværelse og derfor udvikler stærke sociale relationer til mennesker og steder i forskellige områder af verden. I sit studie af caribiske migrantfamilier lavede Karen Fog Olwig narrative livshistorieinterviews i tre store familienetværk, der siden anden verdenskrig havde migreret fra deres hjem i Caribien og slættet sig ned forskellige steder i USA, Canada og Storbritannien (Olwig 2007). Det var således de store transnationale familienetværk, der var hendes etnografiske felt.

Det at fortælle familiehistorier og have løbende samtalere om de forskelliges gøren og landen – i telefonen eller under besøg – var en central del af familielivet. Efterhånden som Olwig

havde foretaget flere interviews i et familienetværk, begyndte hun at få et indgående kendskab til de forskellige slægtninge og deres indbyrdes relationer, og hun kunne derfor snakke med i samtalerne og på den måde deltage i familielivet. Da hun interviewede familiemedlemmer, som boede i en mindre by i Californien, blev hun f.eks. spurgt til råds om, hvordan de skulle planlægge et kommende besøg hos en faster i London – var hendes hus stort nok til, at de kunne bo hos hende, og hvor længe ville det være rimeligt at blive der? Og da et af de ældre familiemedlemmer døde, bad datteren om interviewet med faren, så hun kunne holde en mere fyldestgørende tale ved begravelsen. Olwig blev også opmærksom på nogle af hemmelighederne og konflikterne i familierne. De kunne f.eks. vedrøre børn, der var født uden for ægteskabet, fædre, der kiggede lidt for dybt i flasken, eller forældre, der ikke sendte tilstrækkelig økonomisk støtte til børn, der blev passet af familien i Caribien.

Disse historier var ikke bare en kilde til information om familiernes migration og familie-medlemmernes liv og levned under varierende sociale og økonomiske forhold i forskellige lande. Den måde, historierne – eller sludderne om man vil – cirkulerede på, og den betydning, de blev tillagt, sagde også meget om de sociale normer og moralske værdier, som man søgte at håndhæve, og det familiefællesskab, man gerne ville vedligeholde (jf. Gluckman 1963) på tværs af betydelige afstande. Samtaler og interviews har således forskelligt tempo og varierende dybde. Det kan til tider være svært for etnografen umiddelbart at forstå betydningen af informanternes udsagn. Nogle interviews kan virke meget rige på information, fortællinger og forklaringer, mens andre umiddelbart opleves som mere træge og trivielle. Det kan dog længere henne i feltarbejdet vise sig, at interviews inde-

holder afklarende punkter og oplysninger, som man ikke var opmærksom på, da samtalen stod på. Man lærer undervejs i felten om den givne kulturelle verden, man undersøger, og ens noter og interviews bliver med tiden et personligt arkiv, hvor man senere kan vende tilbage og opdage nye ting og indsigt.

Positioner og adgang til felten

Et etnografisk feltarbejde, der i vid udstrækning bygger på uformelle og formelle samtaler med folk, er afhængigt af, at man har adgang til felten og de mennesker, man gerne vil snakke med der. Adgang beror som regel på, at man får skabt en god relation til, hvad der i antropologien kaldes en ‘gatekeeper’, dvs. en indflydelsesrig person, der har kontrol over centrale ressourcer og muligheder i felten (Hammersley og Atkinson 1995: 33). Denne person vil ofte fungere som et bindelæd mellem det miljø, som man ønsker at fokusere på i feltarbejdet, og det omgivende samfund. Det kan være en embedsmand, en politisk leder, en præst eller en skolelærer, der har en vis autoritet og nyder respekt blandt de folk, etnografen gerne vil snakke med. En gatekeeper kan hjælpe med at forklare projektet for andre i miljøet og formidle kontakt til dem. Men etnografen skal også være opmærksom på, at gatekeeperen kan have en egen interesse i projektet og forsøge at styre det i en bestemt retning.

Et væsentligt aspekt af kontaktskabelsen er den identitet, som etnografen får etableret for sig selv som feltarbejder. Antropologer er ikke de eneste, der interviewer – forskellige myndigheder udspørger asylansøgere, klienter i velfærdssystemet, patienter osv., psykologer og andre terapeuter helbreder gennem samtaler, og journalister laver interviews til deres historier og dokumentarer. Disse intervieweres formål med deres samtaler er meget forskellige fra an-

tropologens og involverer ofte anderledes teknikker og sociale relationer. Antropologen må derfor etablere sin egen identitet – eller position – som feltarbejder, der fungerer inden for den sociale og politiske sammenhæng, hvor feltarbejdet foregår, og er etisk forsvarlig.

I mange forskningssammenhænge er social accept imidlertid ikke nok. Der kræves formel tilladelse i form af forskningstilladelse fra de relevante officielle myndigheder. Det kan være de offentlige myndigheder i et fremmed land eller ledelsen af en offentlig institution, en virksomhed, et religiøst eller et etnisk samfund, afhængigt af hvor man planlægger at udføre feltarbejde. Disse myndigheder har ikke altid en interesse i at have en antropolog, der går rundt og snakker med folk. En tilladelse kan derfor være svær at opnå, eller den kan være omgærdet af så mange betingelser, at det kan være vanskeligt at etablere en meningsfuld kommunikation med de folk, man gerne vil i snak med. I et forskningsprojekt om familiesammenføring blandt flygtninge i Danmark ville Olwig f.eks. gerne

foretage nogle interviews med ansatte i Udlændingestyrelsen, som behandler ansøgninger om familiesammenføring. Hun blev henvist til at tage kontakt med styrelsen gennem dens hjemmeside og måtte vente i seks uger på svar og yderligere fire uger, før et interview af en times varighed kunne arrangeres. Interviewet foregik i en venlig atmosfære og var meget informativt, men de to embedsmænd, der deltog i det, gjorde klart, at det ikke ville være muligt at interviewe forskellige ansatte i styrelsen for at få et indtryk af deres varierende erfaringer med familiesammenføringssager, ligesom det var helt udelukket at få tilladelse til at lave deltagerobservation ved kaffemaskinen, i møderummene og kantinen eller på kontorerne for at lære noget af de ansattes uformelle snak med hinanden.

Afvisningen i dette eksempel må ses i lyset af, at udlændingepolitik er et ømtåleligt emne, som har haft stor bevågenhed. Udlændingestyrelsen må således navigere mellem tiltagende lovmæssige stramninger, en omfattende offentlig debat for og imod familiesammenføring og et stort

Om at sætte sine evner og talegaver i spil

Da Marcus Juhl (2017) rejste på specialefeltarbejde i Papua Ny Giunea, planlagde han at fokusere på forestillinger om fremtiden blandt de unge i landsbyen Lido. Han havde set en australisk dokumentarfilm om byens mange lokale surfere og var blevet nysgerrig over, hvorfor byens unge tilsyneladende var så optagede af surfing, og hvad sporten konkret kunne give dem.

Som habil surfer havde Juhl oplagte evner, der gav ham en indgang til at møde og tale med de lokale. Han brugte således anseelig tid sammen med sine informanter i bølgerne, hvor de padlede rundt på hvert deres surfbræt, mens de ventede på den perfekte bølge. Hans villighed til at kaste sig ud i informanternes eget element åbnede op for, at han også kunne deltage i uformelle samlinger af unge på stranden, før og efter deres tur på havet. Det blev således muligt at hænge ud ved lejrbålet, hvor de unge diskuterede deres håb og forventninger til fremtiden; erfaringer med uddannelse, skole- og arbejdsliv, hjemmebrænderier og marihuana-smuglere samt kærestester og hustruer. Endelig fik han rig mulighed for at se og høre om reaktionerne fra de ældre i landsbyen, der ikke altid havde den store fidus til surfing som en fremtidsmulighed.

Eksemplet viser, hvordan man med fordel kan anvende kompetencer og færdigheder i felten, med henblik på at skabe en indgang og plads til at blive set, kendt og genkendt af sine informanter som én, de kan relatere til og gerne vil snakke med (jf. også kapitel 10 om deltagerobservation).

antal ansøgninger, der skal behandles. Men styrelsens position er ikke enestående, og mange offentlige bureaucratier og institutioner er tøvende over for at åbne døren for en etnografisk feltarbejder. Det kan derfor være nødvendigt at snakke med folk rundt omkring de offentlige systemer. I studiet af familiesammenføring var det således givende at snakke med blandt andre tidligere ansatte i Udlændingestyrelsen, ansatte og frivillige i organisationer, der hjælper flygtninge med familiesammenføring, og selvfølgelig med flygtningene selv. Mange af disse informanter kunne der skabes kontakt til gennem personlige relationer.

Samtalerum

Det er et centralt aspekt af kvalitative metoder, at det lykkes at deltage i snakke med og mellem sine informanter i felten. En etnograf må forsøge at lære specifikke 'sprogspl' og tilegne sig evnerne til at 'tune in'. Etnografer har traditionelt stået over for udfordringen at skulle lære 'de indfødtes' sprog. Dette er ikke tilfældet ved feltarbejde udført i Danmark – i hvert fald ikke umiddelbart. Vi vil imidlertid foreslå, at man ved ethvert feltarbejde skal lære et nyt sprog, og hvordan dette sprog anvendes i forskellige sammenhænge, da alle sprogspl med deres respektive ord, vendinger, tale og snak afspejler til-lærte kulturelle forståelser af køns-, klasse- og generationsrelationer samt autoriteter og magt-forhold (jf. Spradley 1970, 1979; Spradley og Mann 1975).

At beherske det lokale sprog er ikke nemt og kan ikke sættes på formel. Omvendt er det en evne, der kan optrænes i felten ved at være opmærksom på, hvordan vi alle har et større eller mindre repertoire af identiteter og bevæger os i forskellige kulturelle verdener, der knytter an til vores forskellige liv og erfaringer. Man kan f.eks.

være 'ung', 'mand', 'kæreste', 'datter', 'aarhusianer', 'antropologistuderende', 'kristen', 'anarkist', 'fodboldfan' osv. Hver af disse knytter an til en identitet formet af sociale relationer og følelesskaber, med hver deres respektive handlerum, sprogspl og forståelseshorisonter. Vi kender således alle, bevidst eller ubevist, forskellen mellem at kommunikere, tale og bevæge os f.eks. i et klasselokale i forbindelse med en undervisningssituation; helt eller halvt afklædt i et omklædningsrum efter idrætsudøvelse; eller når vi optræder i stiveste puds ved en bryllupsfest.

Der er forskellige metodiske greb, etnografen kan benytte til at opsætte konkrete samtalerum for at få folk til at snakke om de tematikker og spørgsmål, der driver de respektive feltundersøgelser. Det kan eksemplificeres med Mikkel Rytters studier af ægteskab og partnervalg blandt yngre dansk-pakistanske mænd (Rytter 2013). Når Rytter forsøgte at få sine informanter til at snakke og inddrage ham i deres overvejelser om kæresteforhold, frieri og ægteskabsplaner, gav alle udtryk for, at de ønskede et såkaldt arrangeret ægteskab, hvor det formelt var brudeparrets respektive forældre og familier, der arrangerede det. Omvendt ønskede næsten alle selv at have noget at skulle have sagt, og flere ville gerne have et ægteskab arrangeret med deres (ofte hemmelige) kæreste. Det viste sig hurtigt, at snak om partnervalg og ægteskab rummede forskellige udfordringer.

For det første oplevede Rytter megen mistro blandt sine informanter om, hvad deres snakke reelt ville lede til og føre med sig. Hvad skulle deres perspektiver og erfaringer anvendes til? Ville deres personlige historier havne på en avis forsiden? Ville deres ønsker og drømme blive lækket til deres forældre eller omgangskreds? Kæresteforhold og ægteskabsplaner var et felt omgårdet af meget hemmelighedskræmmeri, så

alle var fra starten meget bevidste om, hvad de valgte at snakke om og dele.

For det andet er mange studier af indvandrere og flygtninge (og muslimer) foretaget i Danmark ofte rammesat som ‘integration’ og således formuleret inden for en problemdiskurs, der allerede har udpeget problemer og løsninger (Olwig og Pærregaard 2011; Rytter 2018). Den dominerende problemdiskurs betyder, at forskere i feltet risikerer at glemme at anvende øjne og ører samt deres basale ‘etnografiske nysgerrighed’, der skal til for at forstå ‘den andens’ perspektiv og verden (se Hastrup 1992). I dette tilfælde var mange af Ryrtters informanter forbeholdne, da de forventede, at samtalerne ville være fordømmende omkring deres arrangerede ægteskaber.

For det tredje oplevede Rytter, hvordan mange af hans informanter nedtonede problematikker i forbindelse med familie, religion og kultur, og ofte præsenterede sig selv på måder, som de antog, var umiddelbart acceptable og begribelige for den danske majoritetsbefolkning. Denne fleksibilitet var ikke udtryk for en bevidst konspiration, eller at de ‘talte med to tunger’, men beroede på en tillært erfaring om, at spørgsmål f.eks. knyttet til familien, det pakistanske indvandrermiljø eller islam, ofte er svære at formidle og diskutere med danske studiekammerater, kollegaer eller naboer – de ender ofte i frustrerende misforståelser.

Disse tre forhold besværliggjorde snakke om ægteskab og partnervalg. Og betød, at alle fortællinger og udsagn måtte vejes og vurderes. Udfordringen blev således at komme om bag dette værn af politisk korrekt tale og få etableret et fortroligt samtalerum.

Antropologen Roger Ballard (1994) har foreslået, at andengenerationsindvandrere med sydasiatisk baggrund bosat i Storbritannien – og tilsvarende gælder også i Danmark – er eksper-

ter i ‘code switching’ og i at navigere mellem forskellige sprog, normer og kulturelle koder. De er ikke splittede personer, men har gennem deres opvækst lært at manøvrere i forskellige kulturelle verdener. Samme evne kan en etnografer optræne sig selv i.

For at forstå denne fleksibilitet fra en mere teoretisk vinkel inddrager vi begrebet figurative verdener (Holland m.fl. 1998). Sådanne figurative verdener beror på vores kollektivt realiserede – ‘som om’ – forestillingsevne og relaterer direkte til vores komplekse identitetsrepertoire. De er defineret som:

Sociale og kulturelle fortolkningsrammer, hvor bestemte figurer og aktører anerkendes, hvor der tillægges betydning til bestemte handlinger, og hvor nogle udfald tillægges større værdi end andre ... Disse kollektive ‘som om’-verdener er sociohistoriske forestillinger, der former og retningsgiver adfærd og således informerer deltagernes holdninger. Evnen til at opleve (dvs. se, høre, røre, smage, føle) den figurerede verden bliver legemliggjort over tid gennem løbende deltagelse. (Holland m.fl. 1998: 52-53, vores oversættelse)

Det sociale er konstitueret af sådanne kollektive kulturelle eller figurative verdener. Og vi indgår alle i mange forskellige verdener. En accept af dette forhold giver mulighed for at forstå vores informanters modstridende udsagn og selv-fremstillinger. Rytter oplevede f.eks., hvordan én af hans mandlige informanter, der i regi af en pakistansk forening var med til at opsætte en række oplysnings- og debatarrangementer for at modvirke forældrepres og tvangsægteskaber, samtidig kom til at spille en aktiv rolle i at præge hans yngre søster i retning af den ægtefælle fra Pakistan, som familien havde valgt til hende.

Et andet eksempel var en kvindelig dansk-

pakistanisk jurastuderende, der i de år havde særligt fokus på menneskerettigheder i flere universitetsopgaver, men som alligevel under et fokusgruppeinterview med fire andre unge dansk-pakistaniske kvinder begyndte at agitere for nødvendigheden af, at muslimske piger beskytter deres dyr og omdømme for at forsøre familiens ære.

Et tredje eksempel var en mandlig medicinstuderende, som efter et længere interview om sit studieliv og forestående bryllup på vej ned til bilen begyndte at fortælle om sine bekymringer for, hvorvidt han selv og hans familie skulle blive ramt af trolddom (*kala jaddu*), udført af andre familier i Danmark eller Pakistan, fordi de misundte dem deres succes. Den naturvidenskabelige rationalitet var afløst af en oprigtig usikkerhed om, hvorvidt han selv og hans udkårne ville være sårbare over for okkulte angreb.

Alle tre eksempler peger på umiddelbart modstridende rationaler, udsagn og handlinger. Det er imidlertid ikke, fordi informanterne lyver eller taler usandt, men snarere fordi de taler fra forskellige positioner i specifikke figurative verdener, der funderes i deres postkoloniale identitetsrepertoire. Etnografens udfordring i feltet bliver derfor at forstå, hvordan figurative verdener eller sprogspril indrammer, betinger og muliggør snak – og hvordan man strategisk kan arbejde med at etablere specifikke samtalerum med vores informanter.

Lettere forvirret over de mange forskellige udsagn og positioner, hans informanter indtog over tid, begyndte Rytter at eksperimentere med, om han kunne komme bag om sine informanders afvejede udtalelser og forbehold omkring at dele deres historier og erfaringer. Helt konkret skete det ved i interview foretaget på dansk (hovedsproget for de fleste af hans dansk-pakistaniske informanter) at anvende termer på urdu til at adressere nogle af de udfordringer,

som de unge tumlede med. Han spurgte f.eks. diskret ind til, hvorvidt og hvordan forskel i *za-at*-baggrund (etnisk baggrund) havde været et tema i ægteskabsarrangementet; hvilken rolle familiernes *biraderi* (klassifikatoriske brødregrupper) i Pakistan havde haft; eller hvordan det var foregået, da der blev tilbuddt den traditionelle *rishta* (frieri) over flere familiesammenkomster. Strategien med at positionere sig selv som vidende blev helt central, da studiet drejede i retning af verserende trolddomsmistanker i og mellem migrantfamilierne. Her var det nødvendigt at spørge direkte ind til, om kontroverser og konflikter i familien eventuelt kunne skyldes *kala jaddu* (trolddom) (Rytter 2010).

Ved at anvende emiske termer evnede Rytter at positionere sig som en vidende insider, i modsætning til den uvidende outsider. Insideren kan stille opklarende spørgsmål inden for en fælles kulturel verdens forståelseshorisont, hvorimod den eksterne outsider hele tiden skal have praksisser ‘oversat’. Sidstnævnte vil følgeelig aldrig blive en ligeværdig samtalepartner og få samme adgang til den kulturelle forståelse.

Det var imidlertid langtfra altid, at Rytters bestræbelser på at etablere fælles samtalerum lykkedes. Ofte affødte det en mindre kunstpause, hvor hans samtalepartnere lige skulle opfatte, hvad han havde spurgt om – og komme overens med det forhold, at en bleg, ikke-religiøs dansk forsker – havde spurgt ind til kunsten at give sin *rishta* (ægteskabstilbud) eller søgt råd om, hvordan man værner sig mod *kala jaddu*. Ofte lykkedes det imidlertid at få informanterne til at snakke med inden for den opsatte ramme. Andre gange blev hans bestræbelser afvist ved, at folk enten ikke forstod hans udtale eller ikke ville anerkende ham som en vidende insider. Men når det virkede, virkede det!

Evnens til at fremmiane specifikke kulturelle verdener har lidt magisk karakter, a la “Sesam

luk dig op” og kan ske via brug af specifikke ord, bevægelser, positurer, beklædning, stemmeføring, duft osv. Det er imidlertid ikke så mystisk, som det måske umiddelbart lyder, men noget, vi alle gør hele tiden, når vi jonglerer vores identitetsrepertoire og behændigt bevæger os ind og ud af kulturelle eller figurative verdener.

Ikke bare snak

Antropologi bliver fra tid til anden karikeret som ‘mikrofonholder’ og brugt som eksempel på pseudovidenskab, hvor forskerne ‘bare’ snakker med folk. Dette kapitel vender imidlertid denne stereotyp på hovedet og fremhæver snak som en dyd og uomgængelig styrke ved etnografiske metoder og antropologiske analyser. Snak er aldrig bare snak – tværtimod må enhver etnograf i felten bestræbe sig på at snakke med folk og lytte til dem for derigennem at lære om deres liv og praksisser, forståelser og verdener. Snak er således et uvurderligt redskab til at gøre os klogere på menneskelivets mangfoldighed.

Uagtet hvor i verden man vælger at lave feltarbejde, og hvilket tema eller problemstilling man undersøger, så er evnen til ‘at falde i snak’ og ‘holde snakken gående’ helt basale færdigheder ved langt de fleste antropologiske projekter. Vi har i dette kapitel vist, at antropologer arbejder med forskellige grader af styring og formalisering af snak, varierende fra den løbende verbale kommunikation i felten, hvor antropologen primært figurerer som aktiv lytter, til den uformelle samtale, hvor antropologen søger at spore sig ind på centrale tematikker og relevante spørgsmål, til mere formelle semistrukturerede og strukturerede interviews, der søger at belyse emneområder, som har vist sig at være centrale under feltarbejdet, og endelig til den formaliserede spørgeskemaundersøgelse, hvor alle spørgsmål er præformuleret på baggrund af

en på forhånd given interesse i en bestemt problematik.

Det etnografiske feltarbejde har typisk en åben, søgende tilgang og benytter derfor primært den uformelle samtale og det semistrukturerede interview, men det betyder ikke, at disse er overladt til tilfældighedernes spil. Antropologen vil gennem sin omhyggelige positionering og bevægelse rundt i felten, sin kreative skabelse af frugtbare samtaleresum og sin kombination af forskellige former for snak systematisk arbejde på at opbygge et nuanceret og rigt etnografisk materiale. Med tid og akkumulation af felterfaringer samt ved stadig refleksion og analyse omformes dette materiale til et datamateriale, der kan danne grundlag for ny antropologisk viden om sammenhængen mellem menneskers kulturelle forståelser, sociale relationer og måder at handle på.

Litteratur

- Ballard, R. (1994). “The emergence of Desh Pardesh”. I R. Ballard (red.), *Desh Pardesh. South Asian Presence in Britain*. Delhi: D.K. Publishing Corporation: 1-34.
- Cohen, A. (1984). “Informants”. I R. F. Ellen (red.), *Ethnographic Research. A Guide to General Conduct*. London: Academic Press: 23-29.
- Evans, J. og P. Jones (2011). The walking interview: Methodology, mobility and place. *Applied Geography*, 31: 849-858
- Gluckman, M. (1963). Papers in honor of Melville J. Herskovits: Gossip and scandal. *Current Anthropology*, 4(3): 307-16.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Gullestad, M. (1984). *Kitchen-Table Society: A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hammersley, M. og P. Atkinson. (1995). *Ethnography. Principles in Practice*. London: Routledge.
- Hastrup, K. (1992). *Det antropologiske projekt: om forbløffelse*. København: Gyldendal.
- Hastrup, K. (1995). *A Passage to Anthropology: Between Experience and Theory*. New York: Routledge.

- Holland, D., D. Skinner, W. Lachiotte Jr. og C. Cain (1998). *Identity and Agency in Cultural Worlds*. Cambridge: Harvard University Press.
- Juhl, M. (2017). "Surfing can take you places". *Håb om en alternativ fremtid blandt unge lokale surfere i Papua Ny Guinea*. Kandidatspeciale. Aarhus: Afdeling for antropologi, Aarhus Universitet.
- Kusenbach, M. (2003). Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography*, 4(3): 455-485.
- Kvale, S. og S. Brinkmann (2015). *Interview – det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Malinowski, B. (2014 [1922]). *Argonauts of the Western Pacific*. London: Routledge Classics.
- Olwig, K.F. (1993). *Global Culture, Island Identity. Continuity and Change in the Afro-Caribbean Community of Nevis*. Reading: Harwood Academic Publishers.
- Olwig, K.F. (2007). *Caribbean Journeys: An Ethnography of Migration and Home in Three Family Networks*. Durham: Duke University Press.
- Olwig, K.F. og K. Paerregaard (2011). *The Question of Integration: Immigration, Exclusion and the Danish Nation State*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Peacock, J.L. og D.C. Holland (1993). The narrated self: Life stories in process. *Ethos*, 21(4): 367-383.
- Rytter, M. (2010). In-laws and outlaws: Black magic among Pakistani migrants in Denmark. *The Journal of Royal Anthropological Institute*, 16(1): 46-63.
- Rytter, M. (2013). *Family Upheaval: Generation, Mobility and Relatedness among Pakistani Migrants in Denmark*. New York: Berghahn Books.
- Rytter, M. (2015). "The scent of a rose: Imitating imitators as they learn to love the Prophet". I B. Timm Knudsen og C. Stage (red.), *Affective Methodologies. Developing Cultural Research Strategies for the study of Affect*. New York: Palgrave Maxmillian: 140-160.
- Rytter, M. (2018). Writing against integration. Danish imaginaries of culture, race and belonging. *Etnos*. DOI: 10.1080/00141844.2018.1458745
- Spradley, J. (1970). *You Owe Yourself a Drunk: An Ethnography of Urban Nomads*. Boston: Little, Brown.
- Spradley, J. (1979). *The Ethnographic Interview*. Belmont: Wadsworth Group/Thomson Learning.
- Spradley, J. og B. Mann (1975). *The Cocktail Waitress, Woman's Work in a Man's World*. New York: McGraw-Hill.
- Thygesen, A. og A.F. Pedersen (2017). *Hjemdannelser mellem mennesker, steder og stater. En antropologisk undersøgelse af hjem blandt udokumenterede latinamerikanere i New York*. Kandidatspeciale. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur – en innføring i kvalitativt orientert samfunsforskning*. Flekkefjord: SEEK.